

Є. І. Войнова

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

ІННОВАЦІЙНА СТРАТЕГІЯ ТНК У ПОСТСОЦІАЛІСТИЧНИХ КРАЇНАХ В УМОВАХ СВІТОВОЇ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ

В статті проводиться аналіз інноваційної стратегії ТНК у 28 постсоціалістичних країнах, на основі аналізу таких показників, як: місце країни в інвестиційній класифікації світу, участь країни у світовому русі капіталу, кількість вітчизняних та закордонних ТНК, що працюють у країні, рівень транснаціональності країни та рівень інноваційної залежності країни від іноземних інвестицій. В статті розглядається інноваційний та інвестиційний стан економік цих держав, надаються прогнози щодо впливу фінансової кризи на інноваційні стратегії іноземних ТНК в них.

Ключові слова: інноваційна стратегія ТНК, постсоціалістичні країни, світова фінансова криза, методика “МЕТО+”, інвестиційна класифікація світу, індекс транснаціональності.

Сучасна світова фінансова криза, яка деструктурує всі ланки суспільно-економічного життя, ставить питання переходу на новий етап економічного розвитку країн. Цей перехід пов'язаний перш за все з інноваційним напрямком розвитку, як в технологічному, так і організаційному сенсі.

В той же час інноваційний напрямок розвитку кожної держави багато в чому залежить від кон'юнктури світових ринків інновацій та капіталу. Особливо важливу роль інноваційного та фінансового каталізатора в цьому процесі відіграють ТНК, тому дослідження інноваційної стратегії ТНК в умовах світової фінансової кризи є вкрай важливим для теорії і практики.

Питання інноваційного аспекту розвитку постсоціалістичних країн в умовах світової фінансової кризи досліджується в роботах Є. Арсюхіна, О. Білоуса, Н. Вербицької, І. В. Галенко, Л. П. Гальперіної, А. Гальчинського, І. В. Дорошенка, Л. Л. Ігоніної, М. Кизима, В. П. Кузьменко [1], І. Макаренко [2], Р. Утеуліної, М. Фесенка, М. Ялі та ін.

Метою даної статті є узагальнений аналіз інноваційної стратегії ТНК в умовах світової фінансової кризи в усіх постсоціалістичних країнах. Поставлена мета досягається шляхом використання авторських методик [3, 4] та загально-наукових методів синтезу, аналізу, наукової абстракції, аналітичного моделювання, логічного та історичного методів.

Подібні наслідки сучасної світової фінансової кризи тією чи іншою мірою прослідковуються у всіх постсоціалістичних країнах: спочатку криза розпочалася у банківському секторі (здешевлення національної валюти по відношенню до долара США, зростання відсоткових ставок, зниження кредитних операцій банків), потім перейшла на реальний сектор економіки (зменшення товарообігу, банкрутство компаній) та соціальну сферу

(різке зростання безробіття). Слід зазначити, що чим інтенсивніше країна залучена до світового ринку капіталу, тим значніший вплив кризи на її економіку. В той же час уряди постсоціалістичних країн покладають великі надії на іноземні інвестиції та інновації як головні стратегічні напрямки виходу із цієї кризи.

Згідно Світовому інвестиційному звіту 2008 року вплив світової фінансової кризи на діяльність ТНК має обмежений негативний вплив. Це пов'язано з тим, що у більшості галузей ТНК мають достатню ліквідність фінансувати свої інвестиції за рахунок високих корпоративних прибутків. В той же час, очікується зниження припливу і відпливу капіталу в розвинених країнах. В країнах, що розвиваються, вплив ризику зниження ліквідності нівелюється стабільним економічним зростанням, що незначно вплине на рух міжнародного капіталу. За прогнозами UNCTAD у 2008–2010 рр. [5, с. 34] з усіх постсоціалістичних країн тільки Росія визнається найбільш привабливою для ПІІ (четверте місце в світі після Китаю, Індії та США).

Опитування найбільших ТНК [6, с. 153] показало, що з усіх постсоціалістичних країн найбільш інноваційно привабливою країною для ТНК є Росія (6-те місце в світі, 10,3 % ТНК), потім Чехія, Польща та Румунія (11-те місце в світі, 1,5 % ТНК).

Із 28 постсоціалістичних країн найбільшу залежність від кон'юнктури світового ринку капіталу має Чехія. За інвестиційною класифікацією країн [3, с. 938] Чехія належить до інвестиційних олігополістів припливу (коефіцієнт кореляції між припливом ПІІ до Чехії і світовим припливом становить 0,71, між відпливом ПІІ з Чехії і світовим відпливом — 0,47, у 2007 році [5, с. 253] приплив і відплив становили відповідно 0,49 % і 0,35 % світового). Індекс транснаціональності Чехії [5, с. 12] у 2005 році становив 33 %. За останніми даними в Чехії діє 660 материнських компаній ТНК та 71 385 іноземних дочірніх філій ТНК [5, с. 238], і за рівнем інноваційної залежності від ПІІ [4, с. 207] вона має високу штатну залежність. В Чехії іноземні філії ТНК стали важливими учасниками національних інноваційних систем, налічуючи біля 47 % комерційних витрат на НДДКР у 2003 році та 30 % зайнятих в комерційних НДДКР у 2002 році. Науково-дослідна активність іноземних філій типово належить до виробничих заводів, хоча зараз простежується тенденція до впровадження гринфілд-проектів у стратегічні послуги. В теоретичних НДДКР іноземні філії відіграють обмежену роль, налічуючи біля 6,3 % зайнятих у 2003 році. Галузь науково-дослідних послуг отримує лише 0,1 % припливу ПІІ (більш 80 % яких належить Німеччині). У виробництві більшість комерційних НДДКР сконцентровано у середньо технологічних галузях. На автомобілебудування приходить 68,2 % всіх виробничих НДДКР у 2002 році. Тут іноземні філії допомагають створювати ускладнену інноваційну систему, маючи довготермінову стратегію поновлення своїх науково-дослідних потужностей, патентування, кооперації з університетами та науково-дослідними лабораторіями. Науково-дослідна діяльність іноземних філій в електронній галузі здійснюється через місцеві переваги вартості

з обмеженим інвестуванням в НДДКР. Взагалі ж по економіці, науковці [6, С. 189] визнають негативний вплив іноземного володіння до схильності здійснювати НДДКР. На думку автора, в Чехії фінансова криза лише посилила інноваційні потужності закордонних ТНК.

Естонія, Латвія та Угорщина, маючи велику залежність від світових потоків капіталу, належать до спільних інвестиційних олігополістів (коєфіцієнт кореляції припливу ПІІ до країн і світового припливу становить відповідно 0,68, 0,62 та 0,75, а показники по відпливу — 0,66, 0,63 та 0,7; у 2007 році приплив відповідно становив 0,14 %, 0,12 % та 0,3 % світового обсягу припливу ПІІ, а відплив — 0,29 %, 0,04 % та 0,92 %). З цих трьох країн найбільш привабливою для іноземних ТНК є Угорщина, в якій у 2005 році діяло 26 019 іноземних філій ТНК (у 2007 році в Естонії — 2858, Латвії — 665 філій). В той же час в Угорщині власних ТНК не було зареєстровано, в Естонії їх налічувалось 1168, в Латвії — 21. Індекс транснаціональності у 2002 році становив в Естонії 49,5 %, Латвії — 21,5 %, Угорщині — 33,5 %. Всі три країни мають високий інноваційний рівень залежності від іноземних інвестицій. Дослідження UNCTAD [7, с. 159] показало, що ПІІ до Естонії більшою мірою мають низько технологічний характер. Естонія є невеликою країною, їй не вистачає ресурсів на НД-ДКР в необхідному розмірі для створення високотехнологічних галузей через спін-офи. В той же час ПІІ відводиться велика роль перш за все в модернізації економіки. НДДКР Естонії мають направленість скоріше на залучення та адаптування, аніж на створення інноваційних розробок. Це пов'язано з кваліфікацією робітників, яка є нижчою, ніж необхідно для інноваційної активності. У Латвії [8, с. 21] дуже мало підприємств займається інноваційною діяльністю. Більшість з цієї невеликої кількості підприємств надають перевагу скоріше імпорту капітального обладнання, аніж виконанню базових досліджень самостійно чи через купівлю наукових послуг у вітчизняних чи закордонних дослідницьких інститутах. Показовим є порівняння: щорічні науково-дослідні витрати в Латвії з усіх джерел приблизно дорівнюють витратам на НДДКР однієї великої американської корпорації одного тижня, а загальна кількість науково-дослідного штату працівників Латвії дорівнює загальному науково-дослідному штату працівників однієї американської лабораторії середнього розміру. Більш ніж з всіх ПІІ в Латвії сконцентровані у низько та середньо-низькотехнологічних галузях.

Угорщина більш приваблива для інноваційної активності ТНК. Так, іноземні філії в Угорщині налічували 62,5 % комерційних витрат на НД-ДКР у 2003 році [7, с. 6]. Більша частка наукових досліджень Угорщини, що виконувались по замовленню комерційного сектору, здійснюється для діючих в Угорщині великих ТНК. Ці компанії орієнтовані переважно на виробництво конкурентоспроможної експортної продукції, займають домінуючі позиції на міжнародному ринку та відіграють значну роль у забезпеченні динамічного розвитку угорської науково-дослідної бази. З одного боку, ці компанії співробітничать з угорськими науково-дослідними центрами, створюють на території Угорщини регіональні інноваційні центри, а також науково-дослідні лабораторії, залучаючи туди угорських наукових

спеціалістів, з іншого — інвестиційні ресурси таких компаній дозволяють забезпечити практичне впровадження результатів наукових досліджень [9]. Інноваційна діяльність іноземних ТНК в результаті фінансової кризи стане більш поширеною в Угорщині і не зміниться або навіть скоротиться в Естонії та Латвії.

Литва та Польща належать до країн зворотних інвестиційних олігополістів відпливу (коефіцієнт кореляції між припливом ПІІ до Литви і світовим припливом становить 0,82, а Польщі — 0,92, між відпливом ПІІ і світовим відпливом відповідно — 0,56 і 0,55, у 2007 році приплив і відплив становили в Литві відповідно 0,1 % і 0,07 % світового, а Польщі — 0,97 % і 0,98 %). Індекс транснаціональності Литви у 2005 році становив 20,5 %, а Польщі 23,5 %. За останніми даними (2007 рік) у цих країнах діють відповідно 285 і 58 материнських компаній ТНК та 3240 і 14469 іноземних дочірніх філій ТНК, які налічували біля 19,1 % комерційних витрат на НДДКР у Польщі у 2003 році. Литва показує високу інноваційну залежність від ПІІ, а Польща — найвищий рівень залежності. Литва, як невелика країна, є не дуже привабливою для ТНК. ПІІ в Литві мають експортну орієнтацію більшою мірою у низько- та середньотехнологічних галузях, таких як виробництво текстилю та одягу [10]. За даними статистичного бюро Литви [11, с. 6] в 2004–06 роках інноваційною діяльністю займалось 18,4 % підприємств, на яких працювало 38 % працездатного населення. Товарообіг інноваційних підприємств у 2006 році становив 52,3 % всього товарообігу Литви. У Польщі НДДКР іноземних філій часто пов'язане з виробництвом, перш за все в автомобілебудуванні та електронній галузі. Деякі іноземні філії також здійснюють інноваційні НДДКР для регіональних та глобальних ринків [6]. Фінансова криза, на думку автора, позитивно вплине на інноваційний розвиток цих двох країн через активізацію науково-дослідної та інноваційної діяльності ТНК.

Словаччина належить до країн незалежних інвестиційних учасників відпливу (коефіцієнт кореляції між припливом ПІІ до Словаччини і світовим припливом становить 0,54, між відпливом ПІІ із Словаччини і світовим відпливом — 0,04, у 2007 році приплив і відплив становили відповідно 0,18 % і 0,08 % світового). Індекс транснаціональності Словаччини у 2005 році становив 37,1 %. За останніми даними в Словаччині діє 437 материнських компаній ТНК та 2780 іноземних дочірніх філій ТНК, які налічували біля 19 % комерційних витрат на НДДКР у 2003 році. Словаччина показує високу штатну залежність від ПІІ в інноваційній діяльності. Останнім часом уряд Словаччини підтримує великомасштабних інвесторів у низько- та середньотехнологічних галузях, що має загальний негативний вплив на розвиток НДДКР [12, с. 9]. В середньостроковому періоді, за авторськими прогнозами, ТНК залишаться нейтральними до своєї інноваційної активності в Словаччині.

Словенія належить до країн незалежних інвестиційних учасників припливу (коефіцієнт кореляції між припливом ПІІ до Словенії і світовим припливом становить 0,5, між відпливом ПІІ із Словенії і світовим відпливом — 0,66, у 2007 році приплив і відплив становили відповідно 0,08 %

і 0,3 % світового). Індекс транснаціональності Словенії у 2005 році становив 18 %. За останніми даними (2000 рік), в Словенії власних ТНК не було, але функціонувало 1617 іноземних дочірніх філій ТНК. Словаччина показує високу штатну залежність від ППІ в інноваційній діяльності. У 2004–06 роках інноваційною діяльністю займалось 35,1 % підприємств Словенії (30,5 % їх кількості були іноземними), з них 6,6 % займались лише продуктовими інноваціями, 7,9 % — інноваційними процесами, а 19,5 % — і тими і іншими [13]. Словенія залучає ті ППІ, які негативно не впливають на зовнішнє середовище і допомагають створювати робочі місця у високотехнологічному секторі і мають зв'язки з НДДКР [14]. В Словенії, при умові відповідних дій уряду по заохоченню інноваційної активності іноземних ТНК, фінансова криза може позитивно позначитися на зростанні інноваційного рівня розвитку економіки.

Монголія за інвестиційною класифікацією країн належить до частково залежних масових реципієнтів (коефіцієнт кореляції між припливом ППІ до Монголії і світовим припливом становить 0,61, у 2007 році приплив ППІ складав 0,02 % світового). За останніми даними (1998 рік), у Монголії діє 1400 іноземних дочірніх філій ТНК. Монголія показує низький рівень патентної залежності від ППІ в інноваційній діяльності. Монголія є слабо інноваційно розвиненою державою: у 2005 році в ній функціонувало 51 дослідницька організація, причому тільки 4 були приватними; працювало 3241 науково-дослідних працівників; 69,7 % фінансування НДДКР було державним, 10,4 % — комерційним і 4,4 % — іноземним; інноваційні пріоритети зосереджені в біотехнології, сільському господарстві, хімічній галузі, електроніці, інформаційних технологіях, виробництві нових матеріалів і устаткування, поновлюваній енергетиці [15]. Фінансова криза ніяк не позначиться на інноваційній активності іноземних ТНК в Монголії, зростання інновацій буде лише необхідним подальшим етапом розвитку ТНК.

Росія належить до країн частково залежних донорів-лідерів припливу ППІ (коефіцієнт кореляції між відпливом ППІ із Росії і світовим відпливом становить 0,72, у 2007 році приплив і відплив ППІ становили відповідно 2,86 % і 12,78 % світового). Індекс транснаціональності Росії у 2005 році становив 12 %. За останніми даними в Росії функціонувало 1176 іноземних дочірніх філій ТНК. Росія показує високу штатну залежність від ППІ в інноваційній діяльності. Вхідження іноземних ТНК в НДДКР Росії знаходиться на низькому рівні і в більшості випадків обмежене альянсами та іншими контрактними угодами [6, с. 149]. На противагу існуючим надіям російських науковців щодо позитивного внеску сучасної глобальної фінансової кризи, завдяки якій очікується більша зацікавленість іноземних інвесторів у фінансуванні інноваційної діяльності, на думку автора, таке зростання не матиме місця.

Хорватія, Азербайджан та Республіка Сербія й Чорногорія належать до напівзалежних масових донорів (коефіцієнт кореляції між відпливом ППІ із цих країн і світовим відпливом становить відповідно 0,56, 0,53 та 0,49, у 2007 році приплив становив відповідно 0,27 %, -0,26 % та 0,22 %

світового, а відплив — 0,0009 %, 0,0007 % та 0,0009 %). Індекс транснаціональності у 2005 році в Хорватії становив 27 %, а у Республіці Сербія і Чорногорія — 16 %. За останніми даними (2007 рік) в Хорватії діє 485 материнських компаній ТНК, в Азербайджані — 2, а в Сербії та Чорногорії — 55. Відповідні показники діяльності іноземних дочірніх філій ТНК в країнах становить 3256, 53 та 263 одиниць. За рівнем залежності інноваційної діяльності від ПІІ Хорватія показує високу штатну залежність, а Азербайджан і Сербія і Чорногорія мають низький рівень патентної залежності. Найбільш привабливим сектором для іноземних інвестицій у 2007 році в Хорватії були фінансові послуги, які залучили 60 % всіх ПІІ. НДДКР Хорватії зосереджені у високотехнологічних виробничих галузях, таких як кораблебудування, фармацевтика, хімія, виробництво устаткування. Через те, що в порівнянні з іншими європейськими країнами в Хорватії наукові кадри менш досвідчені, велику роль набувають НДДКР ТНК, які впроваджуються в економіку Хорватії. Велика частка припливу ПІІ до Азербайджану приходить на нафтову та газову галузі. В Сербії та Чорногорії на іноземні інвестиції розраховують при реконструкції енергетичної та добувної галузей [16]. Збільшення інноваційної активності іноземних ТНК може відбутись у Хорватії, але це ніяк не пов'язане з фінансовою кризою, у той час, коли в Азербайджані та Сербії і Чорногорії фінансова криза може стати значним стимулом зростання.

Албанія, Вірменія та Киргизстан належать до країн напівзалежних нульових донорів (коефіцієнт кореляції між відпливом ПІІ із цих країн і світовим відпливом становить 0,47, 0,49 та 0,43, у 2007 році приплив становив відповідно 0,04 %, 0,04 % та 0,01 % світового, а відплив — 0,18 %, 0,23 % та 0,01 %). Індекс транснаціональності Албанії у 2005 році становив 10 %. В цих країнах власних ТНК не було зареєстровано, в той час як іноземних дочірніх філій ТНК в Албанії налічувалось 20, Вірменії — 347 і Киргизстані — 4004. Всі три країни мають низький рівень патентної залежності від ПІІ в інноваційній діяльності. Інвестиції в Албанію залучаються більшою мірою у нафтовий сектор, видобування металеві руди, інфраструктуру, будівництво та телефонію. Науково-дослідна активність в Албанії розвинена слабо, про що свідчить низька кількість науково-дослідного персоналу — 239 чоловік, у Вірменії — 4971 осіб. Високотехнологічний експорт Вірменії складає 4 % виробничого експорту, а валові ПІІ — 3,7 % ВВП. У Киргизстані тільки невелика кількість іноземних інвесторів залучають нові технології та сучасні методи управління [7]. На думку автора, фінансова криза омине інноваційну діяльність іноземних компаній, не викликаючи суттєвих змін.

Болгарія належить до повністю незалежних масових донорів інвестицій (коефіцієнт кореляції між відпливом ПІІ із Болгарії і світовим відпливом складає 0,23, у 2007 році приплив і відплив ПІІ становили відповідно 0,46 % і 0,03 % світового). Індекс транснаціональності Болгарії у 2005 році становив 39,6 %. За останніми даними (2000 рік) в Болгарії діє 26 материнських компаній ТНК та 7153 іноземних дочірніх філій ТНК. Болгарія показує високу штатну залежність від ПІІ в інноваційній діяльності.

Інвестування в НДДКР Болгарії низьке і більшою мірою фінансується і виконується громадським сектором, що призводить до низького інноваційного рівня розвитку, низького закордонного інвестування інновацій та ускладнює процес проникнення іноземних технологій на ринок Болгарії. У результаті експорт Болгарії має низькотехнологічний характер, а ПІІ залучаються у меншій мірі до виробничого сектору економіки [17]. Фінансова криза в Болгарії стане значним стимулом до зростання інноваційної активності іноземних ТНК.

Боснія і Герцеговина, Румунія, Македонія, Білорусь та Молдова належать до повністю незалежних нульових донорів (коефіцієнт кореляції між впливом ПІІ із цих країн і світовим впливом відповідно становить 0,07, 0,13, 0,37, 0,11 та 0,02, у 2007 році приплив по країнам становив 0,11 %, 0,53 %, 0,02 %, 01 % та 0,03 % світового, а вплив — 0,0008 %, 0,05 %, 0 %, 00,2 % та 0,02 %). Індекс транснаціональності цих країн у 2005 році становив відповідно 29 %, 23,5 %, 38,6 %, 3,5 % та 18,5 %. Власних ТНК в Боснії і Герцеговині було зареєстровано 12, а іноземних дочірніх філій ТНК — 97, в Румунії ці показники становили відповідно 20 і 89911, Білорусі — 4 та 54, Молдові — 951 і 2670, а в Македонії власних ТНК не було зареєстровано, проте дочірніх філій іноземних ТНК налічувалось у 2002 році 6. За рівнем інноваційної залежності від ПІІ для Боснії і Герцеговини характерний високий рівень патентної залежності, Румунії — загальний високий рівень залежності, Македонії — найвищий рівень залежності, Білорусії та Молдови — низький рівень патентної залежності. Рівень залучення ПІІ до Боснії і Герцеговини низький, за винятком обробки металу та алюмінію. Відповідно рівень інноваційної активності ТНК низький, хоча уряд висловлює надію на зростання технологічного оснащення економіки у тому числі і завдяки ТНК [18]. Інноваційний розвиток Румунії знаходиться у порівнянні з країнами ЄС на дуже низькому рівні: лише 20 % підприємств займається інноваційною діяльністю, витрати цих компаній на інноваційну діяльність у 2004 році складали 3,6 % товарообігу. Головними економічними галузями, де здійснюється інноваційна діяльність, є традиційні галузі: електроніка, тепла енергетика. В Румунії іноземні інвестори зацікавлені більшою мірою в нафтопереробній галузі, харчовій промисловості, виробництві меблів, металургії, інжинірингу, а також транспорті та комунікаціях. Інноваційними пріоритетами Македонії є біотехнологія, високоякісний харчовий захист, нові матеріали, водні ресурси і менеджмент, сталий розвиток, енергетика, зовнішнє середовище, інформаційні та телекомунікаційні технології, здоров'я, інжиніринг. В той же час комерційні інновації у 2002 році становили лише 7 %. Всього у 2002 році в Македонії налічувалось 2838 дослідників [19]. Більшість ТНК в Македонії сфокусовані на традиційних виробничих галузях (харчова промисловість та напої) або секторах з широким ринком попиту (електричне устаткування та прилади). Найбільші інвестиції зустрічаються у третинному секторі (страхові та транспортні компанії, банки) та торгівлі. Головні інвестори використовують інноваційні форми як в виробництві процесів, так і продуктових лініях, які імпортуються з материнських компаній.

Зв'язки і кооперація між іноземними компаніями та місцевими їх партнерами мінімальні, і обмежуються невеликою кількістю виробництва або субконтрактних відношень. Інноваційна діяльність Білорусі розвинена сильніше: в ній налічується приблизно 300 науково-дослідних організацій і 30 000 наукових працівників. Хоча іноземне фінансування складає всього 2,2 % загального обсягу фінансування, воно направлено у високо-технологічні галузі, зокрема, 30 % патентів іноземці отримують в хімічній галузі, 18 % — медицині, 18 % — сільському господарстві, по 6 % — на устаткування, електроніку та будівництво. Показовим є те, що вони надаються 76 % іноземним заявителям на патентування, у вітчизняних компаній такий відсоток становить в середньому 46 %. Іноземним компаніям належать 22 % виданих патентів в Білорусії [20]. Інноваційною діяльністю в Молдові займаються 74 % підприємств, проте на науково-дослідну діяльність вони витрачають лише 0,4 % продажу. Інвестиційна активність ТНК в Молдові знаходиться на досить низькому рівні [21]. Фінансова криза може позитивно вплинути на розвиток інноваційної активності ТНК в цих країнах.

Україна належить до повністю незалежних зворотних донорів (коефіцієнт кореляції між впливом ПІІ із України і світовим впливом — 0,08, у 2007 році приплив і відплив становили відповідно 0,54 % і 0,3 % світового). Індекс транснаціональності України у 2005 році становив 23,5 %. За останніми даними в Україні діє 1 материнська компанія ТНК та 367 іноземних дочірніх філій ТНК. Україна показує високий рівень патентної залежності від ПІІ в інноваційній діяльності. Інноваційна активність іноземних компаній в Україні на сучасному етапі досить низька (їх обсяг фінансування становить всього 3 % від загального), хоча велику активність вони проявляють при патентуванні. В той же час, як і в Росії, очікується значне зростання інвестиційної активності ТНК в інноваційну сферу України. Що до України, то автор вважає, що очікування збільшення інноваційної активності іноземних компаній є обґрунтованими.

Казахстан і Грузія належать до зворотних донорів (коефіцієнт кореляції між впливом ПІІ із цих країн і світовим впливом становить відповідно -0,36, та -0,28, у 2007 році приплив становив відповідно 0,56 % та 0,09 % світового, а відплив — 0,01 % та 0,004 %). За останніми даними у Казахстані діє 271 материнська компанія ТНК, і 2267 іноземних дочірніх філій ТНК, у Грузії — лише 190 іноземних дочірніх філій ТНК. За рівнем залежності інноваційної діяльності від ПІІ Казахстан показує високий рівень штатної залежності, а Грузія — низький рівень патентної залежності. У 2002 році в Казахстані налічувалось 630 дослідників та 92 технічних працівника на один мільйон жителів, які активно були залучені до НДДКР. Загальні витрати на НДДКР становили 0,22 % ВВП, з них витрати уряду — 38,3 %, бізнесу — 58,1 %, іноземних джерел — 2,8 %. Високотехнологічний експорт становив 10 % виробничого експорту. Значні ресурси іноземних інвесторів сконцентровані в нафтовій, газовій й інших добувних галузях, однак їх інноваційна активність тільки набирає обертів [22]. Грузія є значно відкритою для іноземних інвести-

цій. Головним фактором привабливості Грузії для іноземних інвесторів є низька вартість робочої сили. Філії іноземних ТНК в Грузії забезпечували роботою 173 600 осіб. У той же час, з усіх джерел фінансування НДДКР іноземних джерел у 2000 році зареєстровано не було [23]. Фінансова криза ніяк не вплине на інноваційну активність іноземних ТНК ні в Грузії, ні в Казахстані.

Таджикистан, Туркменістан та Узбекистан належать до закритих учасників світового ринку капіталу (у 2007 році приплив становив відповідно 0,02 %, 0,04 % і 0,01 % світового). За останніми даними тільки в Узбекистані діяло 2 материнських компаній ТНК та 50 іноземних дочірніх філій ТНК. Всі три країни показують низький рівень патентної залежності від ПП в інноваційній діяльності. Таджикистан привабливий для іноземних інвесторів добувною галуззю. Сучасний стан інноваційної діяльності Таджикистану дуже низький і дорівнює 0,1 % ВВП. Пріоритетними цілями для Таджикистану у залученні ПП до 2015 року [24] є реабілітація автомобільних доріг, розвиток залізничних доріг, реконструкція аеропортів, які входять до складу міжнародних транспортних коридорів, придбання локомотивів, вагонів і повітряних суден, а ніяк не інноваційна діяльність. Незважаючи на наміри уряду залучати іноземні інвестиції, інвестиційний клімат у Туркменістані є несприятливим. Зокрема, в Туркменістані переважає державний сектор економіки, який становить 75 %. Історично склалось, що найбільш привабливими для інвесторів галузями є нафтова та газова, сільськогосподарське виробництво та будівництво. Інноваційна діяльність в Туркменістані перебуває в незадовільному стані, і тільки у 2007 році уряд визнав необхідність інноваційної направленості розвитку економіки Туркменістану [25]. Узбекистан відрізняється відкритістю для іноземних інвестицій. Пріоритетними галузями для іноземних інвесторів уряд Узбекистану виділив обробку сільськогосподарських, мінеральних та вуглеводних первинних продуктів, виробництво передового комп'ютерного, телекомунікаційного, аерокосмічного, фармацевтичного та медичного устаткування, а також туристичну галузь. На даному етапі позитивний вплив інвесторів вбачається в залученні до економіки Узбекистану поліпшеної технології та нового досвіду до мотивованої робочої сили. Вітчизняний інноваційний розвиток Узбекистану знаходиться на етапі визнання важливості залучення нових технологій, при цьому перевага надається поглинанню інновацій із зовні, а не винаходженню власних інновацій [26]. Ці три країни можуть значно виграти від світової фінансової кризи за рахунок залучення нових для країн технологій іноземних ТНК.

Дослідження інноваційної активності країн і інвестиційної активності іноземних ТНК в постсоціалістичних країнах надає можливість виділити чотири можливі типи стратегії іноземних ТНК щодо подальшого розвитку інноваційної діяльності в кожній з країн з урахуванням наслідків світової фінансової кризи:

– перший тип стратегії — збільшення інноваційної активності іноземних ТНК, характерний для Чехії, Угорщини, Литви, Польщі, Словенії, Азербайджану, Сербії і Чорногорії, Болгарії, Боснії і Герцеговини, Румунії,

Македонії, Білорусі, Молдови, України, Таджикистану, Туркменістану та Узбекистану;

– другий тип стратегії — нейтральної інноваційної активності інвестицій та поточного збільшення проявиться в Хорватії;

– третій тип стратегії — нейтральної інноваційної активності буде характерний для Словаччини, Монголії, Росії, Албанії, Вірменії, Киргизстану, Казахстану, Грузії;

– четвертий тип стратегії — нейтральної інноваційної активності, або послаблення інвестицій, проявиться в Естонії та Латвії.

Виділені стратегії та складові елементи аналізу доцільно використовувати як базу для більш детального аналізу національних інноваційних систем постсоціалістичних країн, а також для розробки інноваційних стратегій подальшого економічного розвитку держав.

Література:

1. Кузьменко В. П. Світова фінансово-економічна криза та її вплив на Україну // Інститут еволюційної економіки. — 13.10.2008. — Режим доступу: <http://iee.org.ua/ua/detailed/prognoz/1194>
2. Макаренко І., Кузьменко В. Світова економіка отримає імпульс на початку 2009 року // Finance.ua про гроші. — 13.10.2008. — Режим доступу: <http://news.finance.ua/ua/orgsrc/~2/6/3021/139829>
3. Войнова Є. І. Методика групування країн світу при аналізі світового руху іноземного капіталу // Економіка: проблеми теорії та практики. — 2008. — Випуск 236: В 5 т. Т. IV. — С. 935–946.
4. Войнова Є. І. Методика визначення рівня залежності інноваційного розвитку країни від іноземного капіталу // Збірник наукових праць. Інститут світової економіки і міжнародних відносин. — 2008. — Вип. 54. — С. 205–212.
5. World Investment Report, 2008: Transnational Corporations and the Infrastructure challenge/ UNCTAD. — New York; Geneva: UN, 2008. — XXVI, 384 p.
6. World Investment Report, 2005: Transnational Corporations and the Internalization of R&D/ UNCTAD. — New York; Geneva: UN, 2005. — XXX, 336 p.
7. Globalization of R&D and developing countries. — Geneva: UNCTAD, 2005. — 242 p. — Режим доступу: http://www.unctad.org/en/docs/iteiia20056_en.pdf
8. Watkins A. and Agapitova N. Creating a 21st century national innovation system for a 21st century Latvian economy // World Bank Policy Research Working Paper. — 2004. — № 3457. — 95 с. — Режим доступу: http://www-wds.worldbank.org/servlet/WDSContentServer/WDSP/IB/2004/12/07/000012009_20041207121312/Rendered/PDF/WPS3457.pdf
9. О государственной поддержке научно-исследовательской и инновационной деятельности в Венгрии // Торгово-промышленная палата РФ. — 2007. — Режим доступу: <http://www.tpprf.ru/img/uploaded/2006022209264544.doc>
10. Hunya G. FDI in Small Countries: the Baltic States // WIIW. — 2004. — № 307. — 32 p. — Режим доступу: <http://wiiw66.wsr.ac.at/pdf/RR307.pdf>
11. Development of innovation activities. — Vilnius: Statistics Lithuania, 2008. — 48 p. — Режим доступу: http://www.stat.gov.lt/en/catalog/list/?cat_y=2&cat_id=9
12. Berger M., Balaň V. Monitoring and analysis of policies and public financing instruments conducive to higher levels of R&D investments: Country Review Slovakia. — UNU-MERIT. — 2007. — 37 p. — Режим доступу: http://ec.europa.eu/invest-in-research/pdf/download_en/slovakia.pdf
13. Innovation activity in manufacturing and selected services, Slovenia, 2004-2006 — provisional data // Statistical Office of the Republic of Slovenia. — 28. 04. 08. — Режим доступу: http://www.stat.si/eng/novica_prikazi.asp?id=1592

14. 2008 Investment Climate Statement — Slovenia // U. S. Department of State. — 2008. — Режим доступу: <http://www.state.gov/e/eeb/ifa/2008/101010.htm#twentyseven>
15. Purevjal A. Country Presentation: Mongolia // Central Asia seminar-workshop on science technology and innovation indicators: trends and challenges, Almaty, Kazakhstan, 27–29 November 2006. — 2006. — 36 p. — Режим доступу: http://www.uis.unesco.org/TEMP-PLATE/pdf/S&T/Workshops/CAsia/Almaty_11.pdf
16. D’Aniello L. Policies for business in the Mediterranean Countries: Serbia and Montenegro // CAIMED. — 2005. — 16 p. — Режим доступу: <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/caimed/unpan018701.pdf>
17. Bulgaria: Investment Climate Assessment // Worldbank. — 15. 12. 08. — Режим доступу: <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/ECAEXT/0,,contentMDK:2011258-menuPK:258604-pagePK:2865106-piPK:2865128-theSitePK:258599,00.html>
18. Guidelines for a Science and Research Policy in Bosnia & Herzegovina. — Venice: UNESCO, 2006. — 81 p. — Режим доступу: http://www.unesco.org/science/psd/publications/s&t_series_bosn.pdf
19. Angelov G., Simeonova K., Slaus I. South-East Europe. — UNESCO Science Report, 2005. — 35 p. — Режим доступу: http://www.unesco.org/science/psd/publications/south-east_europe.pdf
20. Pobol A. Points of Technological Excellence as Drivers of Integration into ERA: Case of Reallocating Domestic R&D Resources in Belarus. — Minsk, 2004. — 39 p. — Режим доступу: [http://www.uam.es/docencia/degin/Papers/Students % 20 Papers/Anna_Pobol_Paper.pdf](http://www.uam.es/docencia/degin/Papers/Students%20Papers/Anna_Pobol_Paper.pdf)
21. Investment Climate Surveys Draft Country Profile: Moldova 2005 survey. — Washington, Worldbank, 2005. — 14 p. — Режим доступу: <http://www.enterprisesurveys.org/Documents/EnterpriseSurveys/Reports/Moldova-2005.pdf>
22. Worldmark Encyclopedia of the Nations: Kazakhstan. — 2007. — Режим доступу: <http://www.encyclopedia.com/doc/1G2-2586700206.html>
23. Federal Science R&D & Georgia // ASTRA. — 2003. — Режим доступу: <http://www.agiweb.org/gap/cvd/states/GeorgiaCVD03.pdf>
24. Програма економічного розвитку Республіки Таджикистан на період до 2015 года // Бизнес в странах СНГ. — 2009. — Режим доступу: http://www.sng.allbusiness.ru/content/document_r_F27F87F1-7709-4684-8CE7-A89ABFD793B5.html
25. 2008 Investment Climate Statement — Turkmenistan // Embassy of the United States. — 2008. — Режим доступу: http://turkmenistan.usembassy.gov/ic_report.html
26. Investment policy review of Uzbekistan/ UNCTAD. — New York; Geneva: UN, 2008. — 65 p. — Режим доступу: <http://www.unctad.org/en/docs/poiteiipm13.en.pdf>

Е. И. Войнова

Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова

**ИННОВАЦИОННАЯ СТРАТЕГИЯ ТНК
В ПОСТСОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ СТРАНАХ В УСЛОВИЯХ
МИРОВОГО ФИНАНСОВОГО КРИЗИСА**

Резюме

В статье проводится анализ инновационной стратегии ТНК в 28 постсоциалистических странах на основе анализа таких показателей, как: место страны в инвестиционной классификации мира, участие страны в мировом движении капитала, количество отечественных и иностранных ТНК, которые работают в стране, уровень транснациональности страны и уровень инновационной зависимости страны от иностранных инвестиций. В статье рассматривается инновационное и инвестиционное состояние экономик этих стран, предоставляются прогнозы влияния финансового кризиса на инновационные стратегии иностранных ТНК в них.

Ключевые слова: инновационная стратегия ТНК, постсоциалистические страны, мировой финансовый кризис, методика “МЕТО+”, инвестиционная классификация мира, индекс транснациональности.

E. I. Voynova

Mechnicov Odessa National University

**INNOVATION STRATEGY OF TNC IN POST SOCIALIST COUNTRIES
IN CASE OF WORLD FINANCIAL CRISIS**

Summary

The analysis of innovative strategy of TNC in 28-mi post socialist countries is conducted in the article on the basis of analysis of such indexes, as: a place of country in investment classification of the world, participating of country in a world capital flow, an amount of domestic and foreign TNC, which work in a country, level of transnationality of the country and a level of innovative dependence of the country from foreign investments. The innovative and investment state of economies of these countries is examined in the article, the prognoses of influence of financial crisis on innovative strategies of foreign TNC are given in it.

Key words: innovation strategy of TNC, post socialistic countries, world financial crisis, method “МЕТО+”, world investment classification, transnationality index.